

|

Johanna Taurainen
Henna Väisänen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö, 2021

OPAS KATEISIIN JÄÄNEEN HENKILÖN OMAISEN TUEKSI

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TAUSTA JA KESKEISIMMÄT KÄSITTEET.....	7
2.1 Kadonneen henkilön määrittely ja tilastotietoa	7
2.2 Edunvalvonta henkilön jäädessä kateisiin	8
2.3. Kuolleeksi julistaminen.....	8
2.4 Mielenterveys ja resilienssi	9
2.5 Stressireaktio ja psyykkinen kuormitus	11
2.6 Traumaattinen kriisi ja kriisin vaiheet	13
3 KRIISISSÄ TUKEMINEN	15
4 SUOMESSA TARJOLLA OLEVIA TUKITOIMIA	17
4.1. Suomen Mielenterveys MIELI ry	18
4.2 Huoma ry	18
4.3 Suomen Punainen Risti	19
4.4 Suomen evankelis-luterilainen kirkko	19
4.5 Surunauha ry	20
4.6 Mielenterveyden keskusliitto	20
4.7 Nuoret lesket ry.....	20
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE.....	21
6 OPPAAN LAATIMISEN PROSESSI.....	22
6.1 OMAISILLE TEHTY KYSELY	22
6.2 TAUSTA	23
7 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	25
8 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	26
LÄHTEET	29
LIITE 1. Opas	32

TIIVISTELMÄ

Johanna Tauriainen ja Henna Väisänen
Opas kateisiin jääneen henkilön omaisen tueksi
31 sivua ja 1 liite
Kevät 2021
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)

Vuosien 2016 – 2019 aikana Suomessa katosi vuosittain 1100 – 1200 henkilöä. Läheisen katoaminen tuo hänen omaisilleen epätoivoa ja ahdistusta. Suurin osa kadonneista löytyy, mutta joidenkin olinpaikka jää arvoitukseksi. Tällöin omaiset ovat suuressa kriisissä ja jäävät ilman vastauksia. Millään organisaatiolla ei ole valmista toimintamallia kadonneen läheisten auttamiseksi tilanteessa, jossa kadonneeksi ilmoitettu henkilö jää kateisiin.

Yhteistyökumppani Suomen Mielenterveys Mieli ry:n kanssa on tehty opinnäytetyönä opas, jonka tarkoituksena ja tavoitteena on tukea kadonneen henkilön omaista, palauttaa elämänhallinnan tunnetta, tarjota tiedollista tukea ja ohjata aikajärjestyksessä asianmukaisten ja tarvittavien palveluiden pariin. Opinnäytetyössä käsitellään omaisen polkua läheisen katoamisen jälkeen.

Aineistonhaku oppaan rakentamisen pohjaksi toteutettiin käyttämällä eri verkkosivustoja, kirjoja ja keskusrikospoliisin haastatteluja. Omaisille tehdyn kyselyn kautta saatiin heidän näkökulma työhömmee. Opas rakentuu aikajärjestyksessä läheisen katoamisesta omaisen tarvitseman kriisiavun kautta mahdolliseen edunvalvojan määräämiseen kadonneelle ja kadonneen henkilön kuolleeksi julistamiseen. Oppaan toimivuutta testattiin koehenkilön avulla.

Opinnäytetyö on kehittämispainotteinen ja se syntyi kohderyhmän tarpeista. Opas voi olla saatavilla omaisille tarjottavan kriisiavun toimipisteissä ja verkossa toimien muiden tukitoimien yhteydessä kateisiin jääneen henkilön omaisen tukena. Oppaan avulla omaisen saa selkeää tietoa siitä, miten toimia läheisen jäätyä kateisiin. Jatkossa voisi tarkastella, voisiko oikeanlaista apua kohdentaa sen mukaan, millä tavalla omaisen on joutunut kateisiin.

Asiasanat: kadonnut, kadonneen omainen, kriisi, opas

ABSTRACT

Johanna Tauriainen & Henna Väisänen

A guide for family members of a person who remains missing

31 pages and 1 appendice

Spring 2021

Diaconia University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

Bachelor's Degree Programme in Social Services

During the years 2016 - 2019, 1100 - 1200 people disappeared in Finland every year. The disappearance of a loved one brings despair and anxiety to their relatives. Most of the missing people are found eventually, but few remain missing. Their families are in a great crisis and are left without answers. No organization has a ready-made operating model in a situation where a person who has been reported missing is not found.

A guide has been made as a thesis with the partner Suomen Mielenterveys Mieli ry. The purpose and aim is to improve the well-being of a missing person's family, restore their sense of life management, provide informative support and help them find appropriate and necessary services. The thesis deals with the path of a relative after a loved one's disappearance. Key concepts of missing person, crisis, mental health, applying for a trustee, and death in absentia / declaration of death appear at our thesis.

The material search was carried out using various websites, books, interviews with the relatives of the missing persons and the National Bureau of Investigation. This is how we got a customer group perspective to our work. The guide is built in chronological order from the disappearance of a loved one, through the crisis assistance needed by a relative, to the possible appointment of a trustee and/or declaration of death for the missing person. The guide was created by interviewing the relatives of the missing persons, and its functionality was tested with the help of a missing person's relative.

The thesis is development-oriented and was created from the needs of the client group. As a thesis, a guide for the relatives of missing persons was completed. They do not always have the resources or the necessary information to find the right person to contact after an acute crisis, a loved one's disappearance. We studied the support systems available in Finland.

The guide may be available to support relatives of a person who has been missing in connection with crisis support offices for relatives and online support. The guide gives the relative a clear idea of how to act after a loved one remains missing.

In the future, it could be examined whether the right kind of assistance could be targeted according to the way in which the person has gone missing.

Keywords: missing, family member of a missing person, crisis, guide

1 JOHDANTO

Ihmisiä katoaa Suomessa joka päivä. Täysi-ikäisellä henkilöllä on myös oikeus kadota, eikä kaikkia kadonneita etsitä heti. Etsintämenetelmien kehittyessä suurin osa kadonneista löytyy, mutta joidenkin kadonneiden kohtalo jää epäselväksi. Omaiset joutuvat kamppailemaan kysymysten kanssa ja läheisen ihmisen katoaminen onkin hänen omaisilleen elämän mullistava kriisi.

Suomessa millään auttajataholla ei ole valmista toimintamallia kadonneen henkilön omaisen tukemiseksi tilanteessa, kun kadonnut henkilö jää kateisiin. Olemme pohtineet, jäävätkö kadonneen omaiset tilanteessaan liian yksin ja onko heillä tarpeeksi voimavaroja selvittää apukeinoja itselleen useiden eri auttajien verkostossa.

Opinnäytetyönä on laadittu kadonneiden omaisille opas, jossa annetaan tietoa käytännön toimista tilanteessa, jossa kadonnutta henkilöä ei löydy. Oppaassa on kohderyhmälle sopivia palveluita, joiden pariin voi hakeutua.

Yhteistyötahona opinnäytetyössämme toimii järjestö nimeltään Mieli Suomen Mielenterveys ry. Prosessin kautta meillä on mahdollisuus tuottaa uutta tietoa ja apua asiakaskohderyhmälle sekä yhteistyökumppanillemme. Opinnäytetyömme on kehittämispainotteinen, niin että siinä keskitytään kehittämään ja toteuttamaan uutta.

Valitsimme aiheen, sillä toinen meistä on saanut kosketuspintaa aiheeseen kokemalla läheisen katoamisen ja osallistamalla kadonneiden henkilöiden maastoetsintöihin.

2 TAUSTA JA KESKEISIMMÄT KÄSITTEET

2.1 Kadonneen henkilön määrittely ja tilastotietoa

Henkilö voi kadota tai joutua kateisiin useista eri syistä, joita ovat tahallinen katoaminen, onnettomuus, itsemurha tai henkirikos. Omaisilla ei ole tällöin tietoa kadonneen henkilön olinpaikasta. (Alapekkala, 2019, s. 9.)

Pajuoja ja Salminen (1996) määrittelevät kadonneen henkilön "ihmiseksi, joka katoaa jättämättä minkäänlaista ilmoitusta olinpaikastaan." Muuriaisniemi (2017) määrittelee kadonneen henkilöksi, josta on tehty poliisille ilmoitus. Poliisilain (L 872/2011) 1. luvun 1. §:n mukaan poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi, jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi. Poliisin tehtävä on etsiä kadonnutta henkilöä käytettävissä olevin resurssein.

Keskusrikospoliisi Ihaksisen (henkilökohtainen tiedonanto 27.1.2021) mukaan KRP eli keskusrikospoliisi pitää Suomen tilastoja kadonneiksi ilmoitetuista henkilöistä. Vanhimmat tiedot löytyvät vuodelta 1955. Tilasto perustuu henkilöihin, joista on tehty katoamisilmoitus poliisille. Tilastoissa voi olla puutteita, sillä useista henkilöistä voi olla tehtynä useita katoamisilmoituksia vuoden aikana, kun taas joistakin ei ole tehty ilmoitusta lainkaan. Ihaksisen mukaan vuosina 2016 - 2019 Suomessa on kadonnut vuosittain noin 1100-1200 henkilöä.

Tilastojen mukaan vuosittain kateisiin jää noin 17 henkilöä. Heitä ei siis löydetä ilmoitusvuoden kuluessa, joten lukumäärä tulee tasaisemmaksi ajan kuluessa. Pysyvästi kateissa on 420 - 440 henkilöä. Kadonneista nelikymppisten miesten osuus on suurin. Naisten osuus kadonneista on noin 23 prosenttia. Miehet katoavat nelin-viisinkertaisesti naisiin verrattuna. Yli 70-vuotiaiden kadonneiden määrä on noin seitsemän prosenttia. Kadotessaan ikäihmisiä aletaan etsimään heti, sillä he ovat välittömässä hengenvaarassa ikänsä puolesta. Poliisi löytää heistä suurimman osan. Ihaksisen mukaan ulkomailla pysyvästi kadonneita suomalaisia on noin 50. Risteilylaivoilta on jäänyt kateisiin noin 20 suomalaista,

mikä on kuusi prosenttia kadonneiden lukumäärästä. Tutkimus on osoittanut, että henkilöillä, jotka ovat kadonneet Suomen rajojen ulkopuolella, on usein mielenterveysongelmia sekä päihderiippuvuuksia. KRP:n rekisterissä on noin 30 alaikäistä kadonnutta, heistä alle kymmenvuotiaita on seitsemän. Lasten kaotamisten on havaittu liittyvän esimerkiksi perheessä tapahtuneisiin riitoihin.

Ihaksisen mukaan tarkkaa arviota kadonneiden henkilöiden liittymistä henkiriikoksiin on mahdoton sanoa, mutta joka vuosi tulee tilanteita, joihin liittyy henkiriikosepäily. (Henkilökohtainen tiedonanto 27.1.2021.)

2.2 Edunvalvonta henkilön jäädessä kateisiin

Henkilön jäädessä kateisiin hänelle voidaan määrätä edunvalvoja, joka hoitaa kadonneen asioita ja omaisuutta. Edunvalvoja on päämiehensä eli tässä tapauksessa kadonneen ”uskottu mies”, joka hoitaa kadonneen etuja ja toimii hänen edustajanaan asioissa, joita kadonnut on aiemmin hoitanut. Edunvalvojalla on valtuudet huolehtia kadonneen omaisuudesta ja esimerkiksi irtisanoa asunto, lehtitilaukset ja puhelinliittymä.

Käräjäoikeus määrää edunvalvojan ja edunvalvontaa voi hakea esimerkiksi kadonneen läheinen. Läheisten puuttuessa myös Digi- ja väestötietovirasto (entinen maistraatti) voi hakea kadonneelle edunvalvojaa. Edunvalvojaksi voidaan määrätä yleinen edunvalvoja tai kadonneen läheinen. Digi- ja väestötietovirasto valvoo edunvalvojan toimintaa. Edunvalvojan tehtävä päättyy, mikäli kadonnut henkilö löytyy menehtyneenä tai hänet julistetaan kuolleeksi. (Oikeus.fi, 2013-a.)

2.3. Kuolleeksi julistaminen

Suomen lainsäädäntö ja pirstaleinen palvelujärjestelmä tuntee huonosti käsitteen "katoaminen" tai "kadonnut henkilö." Kadonneen henkilön kuolleeksi julistaminen helpottui Suomen lainsäädännössä vasta Khao Lakissa vuonna 2004 tapahtuneen tsunamin jälkeen. (L 127/2005 Laki kuolleeksi julistamisesta). Aiemmin kadonneen kuolleeksi julistamista on joutunut odottamaan jopa 10 vuotta henkilön katoamisesta. Kadonneen henkilön kuolleeksi julistamista voidaan hakea olosuhteista riippuen joko välittömästi katoamisen jälkeen tiettyjen olosuhteiden täytyessä tai yksi tai 5 vuotta katoamisajankohdan jälkeen. (L 127/2005 Laki kuolleeksi julistamisesta.)

Kadonneen kuolleeksi julistamisen jälkeen hänet merkitään väestötietojärjestelmään kuolleeksi ja hänen avioliittonsa tai rekisteröity parisuhteensa purkautuu. Kadonneen edunvalvojan tehtävä lakkaa ja omaisuus ja sen hallintaoikeus siirtyy kuolinpesän osakkaille. Omaisat ovat velvollisia toimittamaan perunkirjoituksen, jonka jälkeen kadonneen omaisuus voidaan jakaa perintönä. (Oikeus.fi, 2013-b.)

2.4 Mielenterveys ja resilienssi

Omaisat kohtaama kriisi, katoaminen, koskettaa myös mielenterveyttä. Kadonneen omaisia auttaessa on tämän huomiointi hyvin oleellista.

Mieli ry:n mukaan mielenterveyttä voi kuvailla esimerkiksi niin, että ihmisellä on voimavaroja kohdata elämän haasteellisia asioita, hän kykenee sosiaalisiin suhteisiin ja jaksaa uskoa tulevaan. Mielenterveyttä pohtiessa se voidaan jakaa sisäisiin ja ulkoisiin suojaaviin tekijöihin. Sisäinen suojaava tekijä voi olla esimerkiksi taidot käsitellessä ristiriitoja ja täten myös siis hyvät sosiaaliset taidot ihmisten kanssa. Ulkoisia suojaavia tekijöitä voivat olla taas esimerkiksi eri järjestelmät yhteiskunnan piirissä sekä mahdollisuus kouluttaa itseään. (Mieli. Suomen Mielenterveys ry, 2020. Yleisesittely, i.a.-c.)

Lavikainen, Lahtinen ja Lehtinen (s. 32–33) toteavat, että mielenterveyttä voi määritellä myös henkilökohtaisilla tekijöillä ja kokemuksella, johon vaikuttavat esimerkiksi fyysinen terveys ja voimavarat. Sosiaalisella tuella on oma merkityksensä ja siinä korostuu esimerkiksi perhe ja yhteisöllisyys. Rakenteet yhteiskunnassa vaikuttavat myös esimerkiksi asumisen oloihin sekä palvelujen saantiin. Kulttuurisia arvoja tarkastellessa mielenterveysongelmat koetaan usein leimavina.

Mielenterveyttä on mahdollista edistää esimerkiksi auttamalla hallitsemaan omaa elämää ja kohentamalla osallisuutta yhteisössä. Erilaisten rakenteiden huomioiminen, kuten talousasioiden hoito auttavat henkilöä prosessissa minimoiden myös epätasa-arvoa. (THL. Mielenterveys 2019.)

Resilienssi on osa aihettamme, sillä kadonneen omaisen kannattelu ja voimaannuttaminen kuuluu olennaisena osana kriisityöhön. Tietyntaista psyykkistä kestävyyttä vaaditaan kaikilta yhteiskunnassa, mutta omaisen kohtaamaan kriisiin tämän kadottua on mahdoton ennalta valmistautua.

Resilienssi nousee merkitykselliseksi esimerkiksi kriisitilanteissa, joissa oma malli toimia muuttuu. Resilienssi tarkoittaa henkistä kestävyyttä, jonka avuin yksilö kykenee käyttämään tiedostamatta omia voimavarojaan. Näin myös raskaat tilanteet elämässä on mahdollista käydä läpi ilman täydellistä murtumista. (Koirikivi & Benjamin, 2020.)

Kriisituen tavoite on resilienssin vahvistaminen. Tämä voi auttaa esimerkiksi paineiden hallitsemisessa. Kriisityössä yksilö otetaan huomioon kokonaisvaltaisesti eli esimerkiksi yksilön biologiset ja sosiaaliset tekijät on huomioitava. (Kriisituki, resilienssin vahvistaminen, 2013.)

Hedrenius ja Johansson (2013) kuvailevat resilienssiä kuminauhaksi, joka venyy miltei katkeamiseen saakka ja palautuu menemättä poikki omaan koonsa. Myös ihmisen ikä voi vaikuttaa traumaattisten kokemusten kestämi-

seen. Nuorempien on yleensä haastavampaa käsitellä asioita, kun taas ikäkäämmät ovat kypsempiä ottamaan vastaan ikäviäkin asioita elämäkokemuksesta riippuen.

2.5 Stressireaktio ja psyykkinen kuormitus

Lahti (2020, s.156–157) toteaa, että akuutin stressireaktion oireet alkavat esimerkiksi ahdistuksena yleensä heti tapahtuneen jälkeen. Traumaperäinen stressireaktio voi mahdollisesti puhjeta akuutin tilanteen jälkeen. Oireet, kuten painajaiset tapahtuneesta ilmenevät toistuvasti. Diagnoosi tapahtuu mahdollisesti kuukauden päästä, kun oireet ovat haitanneet toimintakykyä ja tapahtuneesta on kulunut aikaa kuusi kuukautta.

Trauman alussa ihmiset reagoivat eri tavoin. On otettava huomioon, että osalle voi kehittyä traumaperäinen stressireaktio. On mahdollista, että ajan kuluessa voi ilmetä myös muita erilaisia mielenterveysongelmia. (Ruishalme & Saaristo, 2007, s. 87.)

Hedreniuksen ja Johanssonin (2013, s. 280) mukaan kasaantuneen stressin tunnusmerkkejä ovat esimerkiksi yliväsyneisyys, muutokset ruokahalussa, päänsärky ja vatsaoireet, turhautumisen ja syyllisyyden tunteet, mielialanvaihtelu, asioiden unohtelu, kyyninen asennoituminen, ihmissuhteista vetäytyminen, yliaktiivinen käytös, erilainen riskikäyttäytyminen, tyhjyyden tunne ja epäilykset itseä ja omaa elämää kohtaan.

Yksilön stressireaktioihin ja toipumisprosessiin vaikuttavia tekijät voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan; yleisiin, positiivisiin ja negatiivisiin. Yleisiä tekijöitä ovat yksilöllinen resilienssi sekä biologiset, psykologiset, sosiaaliset ja eksistentiaaliset tekijät. Positiivisesti vaikuttavia tekijöitä ovat tiedon saaminen tapahtuneesta, ymmärrys ja tiedon saanti stressireaktioihin ja niiden hallintaan liittyen, sosiaaliset suhteet, kyky pitää kiinni rutiineista, rentoutuminen ja palautuminen

sekä tapahtuneen käsittely yksilöllisessä tahdissa. Negatiivisesti vaikuttavia tekijöitä ovat erilaiset häiriöt tapahtuman käsittelyssä, sosiaalisten kontaktien puute / yksinäisyys, kyvyttömyys rentoutua ja palautua, tiedon puute tapahtuneesta, päihteillä lääkitseminen, ammattiavun puute ja pakottaminen tapahtuman käsittelyyn. (Palosaari, 2008.)

Pääkkö (2013, s. 23) kuvaa omaisen katoamisen aiheuttaman epätietoisuuden olevan kuin ”hyöky, joka pysäyttää ajan” ja omaisen aikakokemuksen muuttuvan läheisen katoamisen myötä. Omaisen voimattomuus läheisen katoamisen selvittämisessä turhauttaa ja kyky hahmottaa tulevaisuutta muuttuu. Kadonneen henkilön omaista kuormittavat useat stressitekijät, eikä omaisen epätietoisuuteen tule helpotusta omaisen ollessa kateissa.

Psyykkisellä kuormituksella on kokonaisvaltainen vaikutus kehoon. Se on kytköksissä autonomiseen hermostoon, joka on tahdosta riippumaton. Kyseinen hermosto on jaettavissa sympaattiseen ja parasympaattiseen. Niiden tehtävänä on olla tasapainottamassa toisiaan. Kuormituksessa sympaattinen hermosto alkaa aktivoitua ja se alkaa tuottaa stressihormoneja. Parasympaattisessa hermostossa tapahtuu tälle tasapainottavaa toimintaa ja se aktivoituu, kun ihminen lepää tai rauhoittuu. Jos stressiä ja kuormitusta on liikaa, saa sympaattinen hermosto vallan. (Lahti 2020, s.141–144.)

Psyykinen pahoinvointi näkyy yksilöllisesti. Oireina voi olla uniongelmat, muutokset ruokahalussa sekä ailahtelut mielialassa. Paha olo voi näkyä siis myös fyysisesti, kuten sydämen tiheälyöntisyytenä ja verenpaineen muutoksina. Kokonaisvaltainen tulkinta on tällaisissa tilanteissa tärkeää. (Heikkinen-Peltonen, Innamaa & Virta, 2008, s.14.)

Kriisi vaatii ihmiseltä runsaasti fyysistä ponnistelua ja henkisiä resursseja. Tuskan ollessa suurimmillaan voivat arkiset hoidettavat asiat jäädä kesken. Vaikeaan ahdistukseen on mahdollista saada lääkäriltä lääkkeellistä hoitoa, mutta vain lyhytaikaisesti. Kriisi suositellaan käsittelemään ja suremaan, kun sen aika on. Kuormitus saa aikaan paljon voimakkaita tuntemuksia ja fyysisen voinnin

laskua. Tunteiden vaihteleva kirjo, kuten viha ja pelko kuuluvat asiaan. Fyysisen voinnin romahtaminen voi näkyä esimerkiksi lihasten jännityksenä ja päänsärkynä. (Ruishalme & Saaristo, 2007, s. 65–68.)

2.6 Traumaattinen kriisi ja kriisin vaiheet

Omaisien katoaminen on traumaattinen kriisi. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaan mukaan kriisi, joka tapahtuu hyvin äkillisesti ja on arvaamaton, käytetään tässä yhteydessä termiä traumaattinen kriisi. Se voi olla suurta väkijoukkoa koskettava tai vain yhdelle henkilölle tapahtuvaa. Tällaiset kriisit ovat mieltä järkyttäviä tapahtumia ja muuttaa ihmisen elämän. Kriisejä niin sanotussa arkisessa elämässä voivat olla esimerkiksi äkisti tapahtuneet onnettomuudet ja kuolemat. Myös tilanteet, joissa on kohdattu kriisi hyvin lähellä ja miltei tapahtuneeksi, voivat saada aikaan psyykkistä järkytystä. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2009, s.10—12.)

Traumaattinen kriisi on ennakoimaton ja yllättävä eikä siihen voi vaikuttaa omalla toiminnalla. Se aiheuttaa avuttomuuden, pelon tai vihan tunteita. Traumaattiseen kriisiin liittyy myös tapahtuneen hallinnan puute tai sen menettäminen. Traumaattinen kriisi uhkaa ja koettelee elämän kantavia perusarvoja; turvallisuutta, koskemattomuutta, arvokkuutta, ennustettavuutta, luottamusta ja uskoa maailman ja ihmisten hyvyyteen. (Palosaari 2008.)

Pääkön (2013, s. 64) mukaan läheisen katoaminen aiheuttaa hänen omaisilleen traumaattisen surun. Läheisen jäätyä kateisiin omaisella ei ole mahdollisuutta hyvästellä läheistään tavalla, jota surutyön eteneminen edellyttäisi. Traumavaihetta saattaa pitkittää se, että kadonnut on viranomaisten kirjoissa elossa jopa useita vuosia katoamisensa jälkeen. Myös omaisten epätietoisuuden jatkuminen ja pitkittyminen, asiantuntevan avun saaminen ja hoitoon pääsemisen vaikeus vaikuttavat traumavaiheen keston.

Traumaattisen kriisin jälkeen tulisi kiinnittää enemmän huomiota siihen, onko seuranta riittävää. Henkilö voi oireilla tapahtuneen jälkeen useita kuukausia. Tällöin tulisi ottaa huomioon vaara, että tilanne mahdollisesti kroonistuu. (Hynninen & Upanne, 2006, s.45.)

Saaren (2000, s. 42–44) mukaan sokkivaiheessa mieli suojaa ihmistä tiedolta, joka on sillä hetkellä liian raskas käsiteltäväksi. Tapahtuma tuntuu epätodelliselta ja aistitoiminnot toimivat eri tavalla kuin normaalitilanteessa. Sokkitilassa tehdyt havainnot ja tapahtumat saattavat palata myöhemmin mieleen taakamina. Sokin tarkoitus on suojata ihmistä siten, että henkiinjääminen on mahdollista. Sokissa olevalle ihmiselle tärkeintä on henkinen ensiapu ja konkreettinen turva. Sokki etenee reaktiovaiheeseen.

Reaktiovaiheessa tapahtuma ja sen merkitys tulevat tietoon ja tapahtuman aiheuttamat tunteet aktivoituvat. Reaktiovaiheen tunteet eivät yleensä ole kokijan hallittavissa, ja se saattaa pelottaa kokijaa, joka saattaa luulla "tullessa hulleksi." Henkilölle on hyvä kertoa psyykkistä sokkia seuraavista tuntemuksista, jotta hän ymmärtää kokemaansa paremmin. Reaktiovaiheeseen kuuluu myös erilaisia kehollisia tuntemuksia, kuten pahoinvointia, vapinaa, sydänperäisiä tuntemuksia, lihassärkyä, huimausta ja väsymystä, joka ei mene nukkumalla ohi. (Saari, 2000, s. 55–56.)

Käsittelyvaiheessa on tapahtuneen ymmärtämisen aika. Tähän vaiheeseen kuuluu usein se, ettei tapahtuneesta haluta puhua. Ihminen käsittelee tapahtunutta kuitenkin sisäisesti omassa mielessään. Käsittelyvaiheessa tapahtuman käsittelyprosessi hidastuu, henkilöllä esiintyy usein muisti- ja keskittymisvaikeuksia ja hän saattaa vetäytyä ihmissuhteista ja muista sitoumuksista. (Saari, 2000, s. 60–61.)

Uudelleen orientoitumisen vaiheessa tapahtunut hyväksytään osaksi omaa elämäntarinaa ja alkaa sopeutuminen sen tuomiin muutoksiin. Tehty surutyö avaa tilaa uudelle ja ajan myötä ihmisen oma kiinnostus elämää kohtaan lisääntyy. (Saari, 2000, s. 67–68.)

Traumaattinen tapahtuma säilyy elämässä mukana. Kriisin viimeisessä eli uudelleen orientoitumisen vaiheessa ihminen voi olla kykenevä saavuttamaan haluttuun elämästään. Kriisin on mahdollista voimaannuttaa ihmistä ja edistää pitämään itsestä parempaa huolta. (Samulin, 2007, s. 17–18.)

3 KRIISSÄ TUKEMINEN

Kriisissä olevan ihmisen tukimuodot riippuvat kriisin vaiheesta. Keskitymme työssämme psykososiaalisen tuen tarkasteluun.

Suomessa kunnilla on velvollisuus auttaa kriisin kohdannutta. Tukena ovat myös kolmannen sektorin palvelut. Kriisin kohtaaminen vie ihmisen avuttomaan asemaan, eivätkä omat keinot selviytyä toimi. Traumaattisten kokemusten käsittely on kokemusten mukaan saanut aikaan vapautumisen tunteita. Usein ihmiset toipuvat kriisistä läheistensä avulla. Maailman katsotaan muuttuneen paljon ympärillämme, eivätkä läheiset ole aina lähettyvillä silloin, kun heitä tarvitsisi. Tällöin on mahdollista ja suotavaa ohjautua ammattilaisten järjestämään kriisityöhön. Kriisityössä toteutetaan myös vertaistuellista apua ammattilaisten ohjauksessa. (Ruishalme & Saaristo, 2007, s. 86–87, 98.)

Pääkön (2013, s. 59) mukaan kadonneen henkilön katoamisen alkuvaiheessa hänen läheistensä elämää vaikeuttaa tila, joka vaarantaa heidän henkensä ja terveytensä. Kadonneen henkilön omaiset tarvitsevat kriisiapua ja läheisen kadottua ja elämän tukipilarin sorruttua omainen saattaa olla hengenvaarassa.

Sokissa olevan ihmisen tukeminen on konkreettisen turvan ja henkisen ensiavun antamista levollisella läsnäololla. Auttaja luo rauhoittavan, turvallisen ja myötätuntoisen ilmapiirin. Sokkivaiheessa oleva ihminen tarvitsee ensisijaisesti kuuntelijaa. Auttajan on hyvä tunnistaa itsessään heräävät tunteet ja tiedostaa ne sekä antaa tilaa autettavan tunteille ja ajatuksille. (Kantanen ym. 2009, s. 28.)

Palosaaren (2008) mukaan reaktiovaiheessa tukimuotona voi olla kriisi-istunto, jonka ohjaaminen kuuluu ammattilaiselle. Kriisi-istunnossa tarjotaan mahdollisuus tapahtuneen ja sitä seuranneiden reaktioiden, tunteiden ja mielikuvien läpikäymiseen omaisten kesken. Istunnon tarkoitus on saattaa osalliset tapahtuman käsittelyn alkuun.

Hammarlundin (2004) mukaan auttamiskeinona kriisinhoidossa käytetään usein interventiota. Interventiossa ammattilainen ottaa auttajan roolin, joka puuttuu tilanteeseen eli kriisiin toimeliaasti. Yleinen tapa puuttua on purkukeskustelu, toisin sanoen jälkipuinti debriefing. Tavoitteena on käydä läpi kriisistä aiheutuvat tunteet ja reaktiot, kuten ahdistus ja häpeä. Kun ihminen saa mahdollisuuden pohtia ja integroida vaikeita asioita, kaikki ahdistavat tunteet eivät kasaannu sisälle. Ellei ihminen pura tuntemuksiaan jo alkuvaiheessa, on mahdollista, että tunteiden purkautuminen näkyy negatiivisella, ei-toivotulla tavalla. Näitä haitallisia tapoja ovat esimerkiksi turvautuminen alkoholiin tai lääkkeisiin. Menetelmän on suositeltu tapahtuvan pian tapahtuneen jälkeen, mieluiten 1-3 päivän kuluessa.

Kriisi- ja vertaistukikeskustelussa on olemassa malli, jonka mukaan toimitaan. Ideana on saada rauhallinen ympäristö, jossa saadaan hyvä kontakti paikalla oleviin. Paikalle voi tulla kriisin kohdannut ja läheiset niin halutessaan. Ryhmän vetäjä antaa jokaiselle puheenvuoron ja kysyy kysymyksiä, kuten "mitä sinulle tapahtui?" Kaikki saavat tilaisuuden vastata omalla vuorollaan ilman keskeytyksiä. Ryhmätoiminta voi helpottaa palaamista normaaliin elämään, sillä siinä huomataan myös muiden pohtivan samoja asioita. Kaikkia heitä yhdistää haastava kokemus elämässä. (Hammarlund, 2004, s. 109–112, 114–116, 253.)

Kriisissä olevaa henkilöä tuetaan käytännöllisin, psykologisin ja sosiaalisin keinoin. Käytännöllinen tuki on konkreettisen avun tarjoamista senhetkisiin tarpeisiin ja ongelmiin turvallisuuden ja vakauden tunteen saavuttamiseksi. Käytännöllinen tuki edistää tilanteen hallinnan tunnetta. Psykologisen tuen on tarkoitus helpottaa tilanteen ymmärtämistä. Psykologisen tuen antamista on esimerkiksi

omaisten tiedottaminen mahdollisista kriisireaktioista, jotta reaktiot eivät pelästyttäisi kokijoita. Sosiaalisen tuen tarkoitus on osoittaa empatiaa menetyksen kokeneille. Sosiaalinen tuki vahvistaa persoonallisuutta ja käsitystä itsestä. (Hedrenius & Johansson 2013, s. 39-40.)

Suuret elämänmuutokset pakottavat seisahtumaan aloilleen. Ihmisestä löytyy yleensä enemmän voimavaroja, kuin he itse uskoisivat. Vanhasta ja tutusta irti päästäminen on hämmentävää ja aiheuttaa pelkoa. Myöhemmin katsottuna se voi vahvistaa ihmistä jatkamaan uudenlaista elämää. Toivon tunne on merkittävä prosessin aikana. Toivon tunteen tukemiseen tarvitaan esimerkiksi perhettä, läheisiä ja ammattilaisia. Kokemukset kasvattavat ihmistä tuoden enemmän luottamusta itseensä ja ihmissuhteiden merkitys kasvaa. (Ruishalme & Saaristo, 2007, s.72–73.)

Toivoa pidetään voimavarana. Samalla pidetään yllä ja vahvistetaan myös muita alueita, kuten fyysisiä voimavaroja ja tuetaan autettavan autonomiaa. Ihmistä autettaessa tulee muistaa myös hengellinen puoli, jos tälle on tarvetta. (Karvinen, Kylmä, Ojanen, Pentikäinen & Vaskilampi, 2012, Toivoa tukevia auttamismenetelmiä.)

4 SUOMESSA TARJOLLA OLEVIA TUKITOIMIA

Etsintään ja omaisten tukemiseen liittyvillä organisaatioilla on valmiit toimintamallit siihen, kun etsittävä henkilö löytyy elävänä tai kuolleena. Millään organisaatiolla ei ole kuitenkaan valmista toimintamallia siihen, kun henkilö jääkin kauteisiin. Poliisi ohjaa omaiset kriisipalveluihin, mutta akuutin hetken mentyä ohi omaiset ovat usein vailla tukea. Olemme koonneet työhömme Suomessa tarjolla olevia tukitoimia.

4.1. Suomen Mielenterveys MIELI ry

Yhteistyökumppanimme Mieli ry:n tehtävänä on olla edistämässä mielenterveyttä. Järjestö on ylläpitämässä yhteiskunnallisesti yhteisön merkitystä elämässä ja haluaa olla kannustamassa ihmisiä yleisesti osallisuuteen ja aktiivisuuteen. Toiminta on näkyvää myös ihmisoikeuksien puolesta. Se tarjoaa tukeaan elämän kriisikohdissa ja pyrkii toiminnallaan auttamaan haavoittuvimmassa asemassa olevia huomioiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja mielenterveyden. (Mieli Suomen Mielenterveys ry. Edistämme välittämisen kulttuuria, i.a.-a.)

Mieli Suomen Mielenterveys ry aloitti toimintansa vuonna 1897. Sen sisällä toimii 55 mielenterveysseuraa paikallisesti sekä 33 järjestöä valtakunnallisesti. Lisäksi Mieli ry:llä on Suomessa 22 kriisikeskusta. Järjestön henkilöstössä toimii vuoden aikana jopa 140 henkilöä. Mukana on 4000 vapaaehtoista ja yhteistyökumppania. Järjestön sisällä on kuusi yksikköä. Näitä ovat "kansalaistoiminnot, kriisikeskustoiminnot, mielenterveyden edistäminen, koulutus ja kehittäminen sekä viestintä, hallinto ja talous." Mieli ry on myös mukana rikosuhripäivystyksen toiminnassa (Mieli Suomen Mielenterveys ry. Organisaatio ja toiminta, i.a.-b.)

Mieli ry järjestää koulutuksia, kuten Mielenterveyden ensiapu -kurssia. Se kohdistuu esimerkiksi hankalissa elämänvaiheissa oleville henkilöille. Yhdistys järjestää kriisiapua puhelimitse, kasvotusten vastaanotolla, ryhmämuotoisesti ja verkon kautta. Verkon kautta tapahtuvaa apua ja tukea on esimerkiksi nuorille suunnattu "Sekasin-chat" (Mieli. Suomen Mielenterveys ry, 2020. Yleisesittely, i.a.-c.)

4.2 Huoma ry

Jotkut kadonneista henkilöistä ovat saattaneet joutua henkirikoksen uhriksi. Huoma ry on yhdistys, joka auttaa uhrin perhepiiriä ja muita läheisiä selviytymään tilanteessa. Tavoitteena on edistää kadonneiden henkilöiden omaisten

hyvinvointia ja saada heidän asemaansa paremmaksi. Toimipaikkana on kokonaisuudessaan Suomi ja esimerkiksi Kotkassa ja Tampereella järjestetään vertaistukiryhmiä. Vertaistukijat ovat Huoma ry:n kouluttamia vapaaehtoisia. He ovat saman menetyksen kokeneita ja ovat valmiita auttamaan muita. Vertaistuki toimii myös verkossa ja puhelimesta. (Huoma. Henkirikoksen uhrien läheiset ry, i.a.)

4.3 Suomen Punainen Risti

Suomen Punainen Risti on mukana kadonneen omaisen etsinnässä ja perheiden yhdistämisessä maailmanlaajuisesti. Katastrofit ja erilaiset kriisit erottavat ihmisiä toisistaan. Yhdistyksen mukaan kadoksissa olevaa voidaan etsiä käyttämällä avuksi kuvia ja tiedusteluja. (Punainen Risti. Apua kadonneen perheenjäsenen löytämiseen, i.a.-a)

Suomen Punaisen Ristin kouluttamat vapaaehtoiset toimivat apuna kadonneiden etsinnöissä maastoetsijänä ja/tai henkisenä tukena. (Punainen Risti. Vapaaehtoiseksi. Mukaan hälytysryhmään, i.a.-b)

4.4 Suomen evankelis-luterilainen kirkko

Kirkolta on mahdollista saada apua elämän vaikeissa tilanteissa. Tilanteita voivat olla esimerkiksi sairastuminen, työttömäksi joutuminen tai läheisen ihmisen kuolema. Apua saa kuka vain, joten kirkkoon kuuluminen ei ole pakollista apua hakiessa. Lähestyä voi menemällä paikan päälle seurakuntaan tai soittamalla Palvelevaan puhelimeen. Apu on henkistä kannattelua ja arkisten asioiden tukemista. Työntekijöinä toimivat papit ja diakoniatyöntekijät. (Suomen ev.lut.kirkko. Surusta ja kriisistä voi selviytyä, i.a.)

4.5 Surunauha ry

Vertaistukijärjestö on suunnattu itsemurhaan päätyneiden läheisille. Se on aloittanut toimintansa 1997 palvellen ympäri Suomen. Tarjolla on apua laajasti, sillä Surunauha on järjestämässä vertaistukiryhmiä, puhelinpalvelua ja verkkoalustalla olevaa chat- ja keskustelupalstaa. Järjestö on kehittänyt myös Lohtu-sovelluksen. Sovelluksen avulla voi helposti esimerkiksi jutella muiden saman kokeneiden kanssa ja saada yhteys sekä Surunauhan että Mieli ry:n ammattilaisiin. Sovelluksesta löytyy myös aiheeseen liittyviä podcasteja ja digilehtiä. (Surunauha ry. Vertaistukea itsemurhan tehneiden läheisille, 2021.)

4.6 Mielenterveyden keskusliitto

Mielenterveyden keskusliiton kautta saa apua mielenterveyden ongelmiin ja muihin murheisiin. Neuvontaa saa esimerkiksi valtakunnallisesta puhelimesta, jossa saa keskustella ammattilaisen kanssa. Myös vertaistuulliseen puhelimeen on mahdollisuus. Valoa-chatin kautta saa yhteyden sekä työntekijään tai kokemusasiantuntijaan. Chatissa voi itse valita kumman kanssa keskustella. Liitto tarjoaa apua myös sosiaalietuuksissa ja oikeusneuvonnassa. (Mielenterveyden keskusliitto. Mistä apua? i.a.)

4.7 Nuoret lesket ry

Nuoret lesket ry järjestää vertaistukitoimintaa ja tarjoaa neuvontaa leskeksi jääneille. Yhdistys työskentelee edistääkseen leskien ja leskiperheiden oikeuksien ja taloudelliseen asemaan liittyvien asioiden parissa. Se myös kouluttaa ja toimii leskeyteen liittyvien asioiden kokemusasiantuntijana. Yhdistyksen toiminta on avoin kaikille. (Nuoret lesket. Vertaistukitoimintaa ja neuvontaa. I.a)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyömme on kehittämispainotteinen. Uuden luominen on esimerkiksi palveluun, tuotteeseen tai käytäntöihin liittyvää toimintaa. Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli luoda kadonneiden omaisille selkeä opas. Ennen oppaan tekoa etsimme runsaasti tietoa aiheeseen liittyvistä määritelmistä, kuten mielenterveys ja psykososiaalinen tuki. Teoreettinen taustoitus oli olennaista työssämme. Tutustuimme laajasti eri vaihtoehtoihin, joista omainen saisi apua hankalassa tilanteessaan.

Opinnäytetyön tarkoitus nousi kohderyhmän tarpeista. Kadonneen henkilön omaiset joutuvat tasapainottelemaan palveluviidakossa ja pahimmassa tapauksessa eivät jaksaa tai osaa hakea itselleen ja perheelle apua. Omaiselle voi olla myös stigmatisoivaa, mikäli hänet ohjataan vain psykiatristen palveluiden piiriin. Mikäli omainen ei löydä palvelujärjestelmästä itselleen sopivaa palvelua tai toimintaa, se voi johtaa epätoivoon ja jopa omaisen eristäytymiseen tai pahimmillaan syrjäytymiseen.

Teimme kadonneiden omaisille oppaan, jonka avulla he voivat vahvistaa oman elämänhallinnan ja pärjäämisen tunnetta heitä kohdanneen kriisin, omaisen katoamisen jälkeen. Kadonneen omaisille ei ole olemassa minkäänlaista valmista tukiryhmää tai palvelumallia. He ovatkin suurilta osin omine voimavaroineen selvittäessään tarvitsemiaan heille kuuluvia tukia ja palveluita.

Oppaan tavoitteena on tukea kadonneen henkilön omaisia ja ohjata heitä tarvitsemiensa palveluiden ja prosessien pariin. Opas luotiin tukemaan kateisiin jääneen henkilön omaisen elämänhallinnan tunteen palauttamista kriisin ja siihen liittyvien reaktioiden normalisoinnin ja konkreettisten apukeinojen esittelyn kautta. Tavoitteena on lisätä tietoa läheisen katoamisen oikeusvaikutuksista, parantaa kateisiin jääneen henkilön omaisen asemaa ja oikeusturvaa yhteiskunnassa ja palvelujärjestelmässä sekä kohdentaa heille asianmukaista ohjausta ja

tarvittavaa kriisiapua. Toiveena on, että opas hyödyttää kohderyhmäänsä ja esimerkiksi kriisityössä työskenteleviä ammattilaisia.

6 OPPAAN LAATIMISEN PROSESSI

6.1 OMAISILLE TEHTY KYSELY

Teimme kyselyn kadonneiden henkilöiden omaisille. Vastauksia saimme yhteensä kolme, jotka olivat luonteeltaan kattavia ja kuvaavia. Kyselyyn vastanneiden tai heidän kadonneen omaisensa taustatietoja emme tuo missään vaiheessa julki. Asia on arkaluonteinen ja yksityinen.

Kysely toteutettiin valmiilla kysymyspohjalla sähköisen linkin kautta Webropol-lomaketta käyttäen. Saimme omaisilta tietoja, kuten mitä ja millaisia apuja he ovat saaneet läheisen katoamisen jälkeen. Hyödynsimme omaisten vastauksia opasta tehdessä.

Omaisille tehdyt kysymykset valikoituivat opinnäytetyötä tehdessä. Otimme selvää Suomessa tarjolla olevista tukitoimista kadonneiden omaisille. Halusimme kysyä omaisilta mistä he ovat saaneet apua ja onko sitä ollut riittävästi. Omaisten kautta tuleva palaute mahdollistaa heidän asemansa ja oikeusturvansa kehittämistä yhteiskunnassa ja sen palvelujärjestelmässä. Siksi kysyimme myös kehittämisen näkökulmasta, mitä he toivovat lisää palvelujärjestelmältä. Kysely tapahtui sujuvasti ja nopeasti. Saimme positiivista palautetta kyselystä, jonka mukaan kysymykset olivat selkeitä ja vastaaminen ei vienyt liikaa aikaa.

Opinnäytetyössä ja oppaassa tulee ilmi eri tahoja, kuten Mieli ry. Listasimme omaisille eri tahoja, johon he vastasivat ovatko ne heille tuttuja entuudestaan. Laitoimme listan loppuun myös vaihtoehdon ”Mikään näistä ei ole tuttu minulle.”

Omaiset kertoivat avun saannin olleen vaihtelevaa. Jotkut kokivat saaneensa hyvin apuja, osalle ei tarjottu juuri mitään. Läheisen katoamisen aiheuttaman kriisin takia moni ei kyennyt itsenäisesti hakemaan apua tilanteessa vaan he olivat pääsääntöisesti heille osoitettujen tukitoimien varassa. Akuutin kriisiavun jälkeen suurin osa kyselyyn vastanneista jäi ilman apuja. Muiden läheisten ja ystävien tuella oli suuri merkitys selviämässä.

Apua oli saatu yleensä vain tapahtuman alkuvaiheessa poliisin ohjattua kriisipalveluihin heti läheisen katoamisen jälkeen. Akuutin avun jälkeen omaiset jäivät usein ilman jatkoapuja tai selkeitä ohjeita siitä, mitkä tahot voisivat olla tukena ja apuna. Avun etsiminen omin keinoin koettiin pääsääntöisesti haastavana vaikeassa elämäntilanteessa.

Kyselyn mukaan kadonneiden henkilöiden omaiset kaipaavat enemmän apuja akuutin kriisin jälkeen. Kyselyssä nousi esille, että omaiset olivat tulleet kohdatuiksi vaihtelevin tavoin. Sokissa oleva henkilö muistaa, millä tavalla hän on tullut kohdatuksi hädän hetkellä. On tärkeää, että viranomaiset ja auttajat kohtaavat omaisen empaattisesti. Omaisen auttamisen ja selviytymisen tukemisen keinoja voisivat olla esimerkiksi arjen sujuvuuden mahdollistaminen konkreettisella avulla ja keskusteluapu.

Kyselyjen merkitys oppaan tekemisen kannalta oli tärkeää. Kyselyjen myötä perehdyimme siihen, millainen kadoksiin jääneen henkilön omaisen tilanne on ja minkälaista apua he kaipaavat läheisen katoamisen jälkeen. Kyselyt vaikuttivat oppaan tekemisessä siten, että lisäsimme siihen sellaisia asioita, joita omaiset nostivat esiin.

6.2 TAUSTA

Ne kadonneiden omaiset, jotka olivat ilmaisseet halunsa olla mukana luomassa tätä opasta ovat kokemuksellisia asiantuntijoita. Heillä on kokemus selviytymisestä pahimmillaan omin neuvoin heitä kohdanneessa kriisissä. Kadonneen

omainen on usein yksin akuutin hädän jälkeen, jonka vuoksi teimme heille suunnatun oppaan. Oppaasta on hyötyä, kun esimerkiksi kriisityössä mietitään tämän asiakasryhmän polkua.

Aloitimme oppaanteon kartoittamalla eri tahoja, jotka ovat sopivia kadonneiden omaisten avun antoon. Toteutimme prosessissa suunnitelmallista työtettä yhteistyössä Mieli ry:n kanssa. Päädyimme tekemään oppaan käyttäjälähtöiseksi ja kohderyhmää tukevaksi. Sovimme, että muokkaamme opasta Mieli ry:n yhteishenkilöltämme saatavan palautteen mukaisesti.

Oppaan tavoitteena on tarjota kadoksiin jääneiden henkilöiden omaisille tietoja olemassa olevista tukimuodoista ja se sisältää tietoja siitä, miten kadonneen henkilön asioita voi hoitaa. Oppaan teossa priorisoimme helppokäyttöisyyden, ajantasaisuuden, eettisen herkkyyden ja sen, että omaisen on helppo löytää koottua tietoa yhdestä paikasta. Opasta voi käyttää sekä ohjauksen tukena tai omaisen voi tutkia sitä myös itsenäisesti. Opas voi olla saatavilla paikoissa, joissa kadonneen omaisen asioita hoitaessaan kadonneen henkilön asioita. Opas on hyvä olla saatavilla myös sähköisessä muodossa.

Opas rakentuu lyhyen esittelyn kautta aikajärjestyksessä vaiheista läheisen kaatoamisen jälkeen seuraavien kriisin vaiheiden, kriisissä esiintyvien psyykkisten ja kehollisten reaktioiden normalisoinnin, tiedotusvälineiden kanssa toimimisen ja toivon ylläpitämisen kautta mahdolliseen edunvalvojan määräämiseen ja kadonneen kuolleeksi julistamiseen. Oppaan lopussa on tuotu esiin konkreettiset yhteystiedot kriisiavun pariin.

Aikajärjestyksessä kuvatut asiat selkeyttävät prosessia ja sen etenemistä myös kadonneen henkilön omaiselle. Kriisin esittely ja kriisireaktioiden normalisointi palauttaa omaisen elämänhallinnan tunnetta. Oppaassa on maininta tiedotusvälineiden kanssa toimimisesta, sillä kadonneen henkilön omaiselta saatetaan pyytää haastatteluja.

Saaren (2000, s. 136) mukaan kriisissä olevaa tulee suojata esimerkiksi julkisuudelta. Psykkisessä sokissa olevalla ihmisellä on tarve puhua kokemastaan,

ja toimittajat hyödyntävät tätä. Sokkitilassa annetut haastattelut saattavat kaduttua myöhemmin.

Välimäen (2017, s. 231-232) mukaan mahdollisen mediahuomion ja uutisten jännittäminen voi olla omaisille ylimääräinen, jopa toipumista hidastava rasite. Viranomaiset saattavat pitää selvittämättömiä katoamisia ja/tai ratkaisemattomia henkirikoksia tarkoituksellisesti esillä mediassa saadakseen kansalaisilta mahdollisesti tapaukseen liittyviä vihjeitä. Mediahuomiolla saattaa olla ristiriitaisia vaikutuksia omaisiin. Uudelleen esiin nostettu katoaminen ja siihen mahdollisesti liittyvä henkirikosepäily saattaa johtaa siihen, että omaiset joutuvat uudelleen uutisointia seuraavan yleisön mielenkiinnon ja uteliaisuuden kohteeksi. Mikäli julkinen huomio edistää ratkaisemattoman rikoksen selviämistä tai tuo avaimia rikoksen ratkaisuun, tilanne on todennäköisesti uhrin omaisille helpotettava.

Opasta testattiin näyttämällä sitä yhdelle henkilölle, jonka omainen oli kadonnut. Palautetta hyödynnettiin oppaan kokoamisessa helppokäyttöisemmäksi. Palautteen avulla myös etsimme lisää tarvittavia tietoja ja lisäsimme ne oppaaseen. Koimme omaisen palautteen tärkeänä, sillä hänellä on omakohtaista kokemusta aiheesta. Omainen piti tärkeänä selkeää informaatiota ja sitä, kuinka edetä vaihe kerrallaan kriisin kohdatessa. Arvostettiin myös yhteystietoja tahoista, joihin voi ottaa yhteyttä tarvittaessa.

Kadonneiden henkilöiden omaisille ei ole olemassa minkäänlaista valmista toimintamallia tai organisaatiota, jonka puoleen kääntyä esimerkiksi omaisen katoamisen oikeusvaikutuksiin liittyvissä asioissa. Omainen saattaa olla tilanteessa, jossa joutuu hankkimaan tarvittavia tietoja useista erilaisista paikoista.

Opas on liitteessä 1.

7 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Olemme pyrkineet suhtautumaan ilmiöön neutraalisti, jottei esimerkiksi tunnepuoli ohjaa liikaa työtämme. Ymmärrämme, että omaisen katoaminen on traumaattista ja huomioimme tämän hienovaraisesti työmme eri vaiheissa. Esimerkiksi kyselyn yhteydessä omaisille kerrottiin selkeästi prosessinkuvaus niiltä osin, kuin se heitä koskettaa. Tekemämme kysely oli vapaaehtoinen, anonyymisti tehtyjä ja ei alle 18-vuotiaille. Lähetimme kysymykset omaisille ennakkoon.

Omaisen katoaminen on kriisi ja kadonneen läheisen mielipide asiasta puhumiseen voi muuttua ajan myötä. Jotkut haluavat puhua asiasta vielä vuosia katoamisen jälkeen, toiset yrittävät jatkaa elämäänsä eivätkä halua puhua asiasta. Otimme omaisten tunteet ja toiveet huomioon. Olemme tuoneet esille, että kyselyyn vastanneilta kerätty luottamuksellinen aineisto tuhoetaan prosessin päätteenä.

Opasta tehdessämme pohdimme, kuinka kadonneen omaisen reagoi oppaasta löytyviin tietoihin. Aihe, jonka koimme arkana asiana ottaa esille, oli kuolleeksi julistaminen. Jälkeenpäin ajattelimme, että tieto kuolleeksi julistamisesta kuitenkin kuuluu olennaisesti oppaaseen. Ihminen voi kadota monella eri tavalla. Tapauksissa, joissa on varmaa tai todennäköistä, että kadonnut on kuollut, ei omaisten epätietoisuuden tuskaa tule pitkittää vaan ohjeistaa heitä myös tästä vaiheesta.

Opinnäytetyötä tehdessämme olemme pyrkineet kaikessa toiminnassamme eettisiin ja luotettaviin toimintatapoihin. Olemme hakeneet tietoa monipuolisesti ja luotettavista lähteistä. Työssämme olemme huomioineet tieteellisen käytännön lähteiden ja lähdeviitteiden merkitsemisessä. Näin alkuperäiset tekijät kyettään selvittämään ja käytetyt lähteet pystytään tarkistamaan.

8 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä kateisiin jääneiden henkilöiden omaisille opas, jonka kautta he saisivat helposti tietoa. Kadonneen omaisilta saamamme palautteen mukaan tärkeää on selkeä informaatio, jossa edetään vaihe kerrallaan.

Opinnäytetyön aikana olemme oppineet hallitsemaan suurta määrää tietoa. Ajankäyttö on ollut ajoittain haaste. Opinnäytetyö on kulkenut mukana päivittäisessä elämässä ja saanut aikaan keskustelua ja mielipiteitä kadonneiden omaisten asemasta yhteiskunnassa.

Opinnäytetyön tekemisestä on hyötyä niin kriisin kohdanneen omaisen ohjauksessa, kuin myös muualla terveydenhuollossa. Toivomme oppaan saavuttavane ihmiset, joita aihe kiinnostaa tai koskettaa henkilökohtaisesti. Saimme tiivistettyä omaisen kulkeman polun omaisen kadottua kriisin ja siihen liittyvien reaktioiden, tiedotusvälineiden kanssa toimimisen, toivon ylläpitämisen ja edunvalvojan määräämisen kautta kohti mahdollista kadonneen henkilön kuolleeksi julistamista.

Sosionomi kohtaa työssään kriisin kohdanneita ihmisiä. Kaikki ihmiset käsittelevät ja etenevät kriisissä eri tavoin, mikä on syytä muistaa kadonneen omaisen kanssa työskennellessä. Yksilöllisyys ja hienovaraisuus herkän aiheen kanssa tulee ottaa huomioon. Myös tällaisen asiakaskohderyhmän ohjaaminen ja seuraaminen tulisi ottaa enemmän huomioon yhteiskunnassa. Oikeanlaisen avun antaminen oikeaan aikaan on olennaista. Teimme huomion, että kriisin kohdanneelle on usein tärkeintä toisen ihmisen empaattinen läsnäolo ja kuunteleminen.

Oppaan tehtävä on tukea kadonneen henkilön omaista konkreettisella tiedolla epäselvässä tilanteessa, jossa läheinen on kadonnut. Kadonneen henkilön omaisen kokema menetys tulee tunnistaa ja hänelle tulee tarjota aktiivisesti apua, kuten esimerkiksi läheisen kuoleman kokeneelle henkilölle.

Tulevaisuuden tutkimushaasteena tulisi selvittää kadonneiden omaisten kokemukset erilaisissa katoamisen tilanteissa. Ihminen voi kadota useasta eri syystä kuten henkirikoksen tai itsemurhan kautta, omasta tahdosta tai onnettomuuden

seurauksena. Kysymyksiksi nousevat, kuinka erilaiset katoamistavat vaikuttavat omaisiin? Voisiko tätä kautta kehittää enemmän yksilöityä tukea ja apua omaiselle?

LÄHTEET

- Alapekkala, T. (2019). *Kadonneen henkilön etsintä tutkinnan näkökulmasta*. [Opinnäytetyö, Poliisiammattikorkeakoulu.]
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/260845/ON_Alapekkala.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Hammarlund, C. (2004.) *Kriisikeskustelu – Kriisituki, jälkipuinti, stressin ja konfliktien käsittely*. Tietosanoma Oy.
- Hedrenius, S., & Johansson, S. (2013). *Kriisituki. Ensiapua onnettomuuksien, katastrofien ja järkyttävien tapahtumien käsittelyyn*. Helsinki: Tietosanoma. Ruotsinkielisestä alkuteoksesta *Krisstöd vid vid olyckor, katastrofer och svåra händelser: att stärka människors motståndskraft*.
- Heikkinen-Peltonen, R., Innamaa, M., Virta, M. (2008). *Mieli ja terveys*. 1. painos. Edita.
- Huoma. (i.a). Henkirikoksen uhrien läheiset ry. Saatavilla 17.3.2021:
<https://www.huoma.fi/>
- Hynninen, T. & Upanne, M. (2006). Stakes. *Akuutti kriisityö kunnissa. Nykytila ja kehittämishaasteet*. Valopaino Oy. Saatavilla 13.3.2021
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/74904/Ra2-2006-VERKKO.pdf?sequence=1>
- Karvinen, I. (toim.), Kylmä, J., Ojanen, E., Pentikäinen, J., & Vaskilampi, T. (2012). *Henki ja toivo hoitotyössä*. Klaava Media / Andalys Oy.
- Koirikivi, P., & Benjamin, S. (23.3.2020). Helsingin yliopisto. *Mitä resilienssi on?* Saatavilla 9.11.2020 <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus-kasvatus-ja-oppiminen/mita-resilienssi-on>
- Lahti, T. (toim.) (2020). *Suru*. Duodecim.
- Lavikainen, J., Lahtinen, E. & Lehtinen, V. (2004). Stakes. Sosiaali- ja terveysministeriö. *Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:17. Mielenterveys Euroopassa*. Saatavilla 13.3.2021 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74011/Selv200417.pdf?sequence=1>
- L 127/2005. Laki kuolleeksi julistamisesta. 4.3.2005/127. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050127#L1P1>
- L 827/2011 Poliisilaki. 22.7.2011/872. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110872>

- Mielenterveyden keskusliitto (i.a). Mistä apua? Saatavilla 15.1.2021:
<https://www.mtkl.fi/mista-apua/>
- Mieli Suomen Mielenterveys ry (i.a-a). Edistämme välittämisen kulttuuria. Saatavilla 15.1.2021: <https://mieli.fi/fi/mielenterveysseura/organisaatio-ja-toiminta/edist%C3%A4mme-v%C3%A4litt%C3%A4misen-kulttuuria>
- Mieli Suomen Mielenterveys ry (i.a-b). Organisaatio ja toiminta. Saatavilla 15.1.2021: <https://mieli.fi/fi/mielenterveysseura/organisaatio-ja-toiminta>
- Mieli Suomen Mielenterveys ry (i.a-c). Yleisesittely. Saatavilla 6.11.2020:
https://mieli.fi/sites/default/files/materials_files/mieli_ry_yleisesittely_suomeksi.pdf
- Muuriaisniemi, I. (2017.) *Kadonneet henkilöt. Empiirinen tarkastelu kadonneista henkilöistä sekä kadonneiden henkilöiden etsinnästä ja tutkinnasta Suomen paikallispoliisissa*. [Pro gradu – tutkielma, Itä-Suomen yliopisto].
https://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20170269/urn_nbn_fi_uef-20170269.pdf
- Nuoret lesket ry. (2021). *Vertaistukiyhdistys työikäisille leskille ja leskiperheille*. Saatavilla 2.3.2021: <https://nuoretlesket.fi/>
- Oikeus.fi. (2013-a). *Tietoa arjen ongelmiin. Henkilön kadottua. Kadonneen edunvalvonta*. Saatavilla 6.11.2020. <https://oikeus.fi/fi/index/tietoa-arjenongelmiin/henkilonkadottua/kadonneenedunvalvonta.html>
- Oikeus.fi. (2013-b). *Tietoa arjen ongelmiin. Henkilön kadottua. Kuolleeksi julistaminen*. Saatavilla 6.11.2020. <https://oikeus.fi/fi/index/tietoaarjenongelmiin/henkilonkadottua/kuolleeksijulistaminen.html>
- Palosaari, E. (2008). *Lupa särkyä – kriisistä elämään*.
- Pohjolan-Pirhonen, C., Poutiainen, K., & Samulin, H. (2007.) *Kriisityön käsikirja, käytännön opastusta kriisin kohdatessa*. Kirjoittajat ja kotimaa- Yhtiöt Oy/Kirjapaja.
- Pääkkö, E. (2013). *Kadonneen omainen*. Kurikka: Kustannuskynnyks.
- Ruishalme, O., & Saaristo, L. (2007). *Elämä satuttaa – kriisit ja niistä selviytyminen*. Tammi.
- Saari, S. (2000). *Kuin salama kirkkaalta taivaalta – kriisit ja niistä selviytyminen*. Otava.

- Salminen, M. & Pajuoja, J. (1996). *Kadonneet henkilöt*. Keskusrikospoliisi.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2009). *Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut. Opas kunnille ja kuntayhtymille*. Saatavilla 13.3.2021: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72736/Julka200916.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Suomen Punainen Risti (i.a.-a). Apua kadonneen perheenjäsenen löytämiseen. Saatavilla 12.1.2021: <https://www.punainenristi.fi/hae-apua-ja-tukea/kadonneiden-loytamiseen/>
- Suomen Punainen Risti. (i.a.-b). Vapaaehtoiseksi. Mukaan hälytysryhmään. Saatavilla 15.1.2021: <https://www.punainenristi.fi/vapaaehtoiseksi/mukaan-halytysryhmaan/>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. (i.a.). Surusta ja kriisistä voi selviytyä. Saatavilla 13.1.2021: <https://evl.fi/apua-ja-tukea/suru-kriisi>
- Surunauha ry. (2021). *Vertaistukea itsemurhan tehneiden läheisille*. Saatavilla 13.1.2021: <https://surunauha.net/>
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (10.9.2019). *Mielenterveys. Mielenterveyden edistäminen*. Saatavilla 9.11.2020: <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen>
- Välimäki, E. (2017). *Ei unohdu koskaan – henkirikoksen jäljet*. PS-Kustannus.

LIITE 1. Opas

OPAS KATEISIIN JÄÄNEEN HENKILÖN OMAISEN TUEKSI

LUKIJALLE/OMAISELLE

Ihmisiä katoaa Suomessa joka päivä. Etsintämenetelmien kehittyessä suurin osa kadonneista löytyy, mutta joidenkin kadonneiden kohtalo jää epäselväksi ja omaiset jäävät vaille vastauksia. Läheisen katoaminen tuo omaisille epätoivoa ja ahdistusta ja mullistaa koko elämän. Omainen joutuu käyttämään voimavarojaan paitsi hetki kerrallaan selviytymiseen, myös tarvittavien tietojen etsimiseen useista eri paikoista. Omaisen avun ja tuen saanti voi vaihdella sen mukaan, onko hänellä voimavaroja selvittää apukeinoja itselleen useiden auttajien verkostoissa.

Tämä opas on kohdennettu kateisiin jääneiden henkilöiden omaisille heidän tukemisekseen läheisen kadottua. Oppaaseen on koottu Suomessa tarjolla olevia henkisen tuen tahoja ja mahdollisesti tarvittavia kadonneen henkilön puolesta

hoidettavia viranomaisasiointiin liittyviä toimenpiteitä. Oppaassa kuljetaan aika-järjestyksessä omaisen polku läheisen katoamisesta kriisiavun kautta mahdolliseen edunvalvojan hakemiseen kadonneelle ja kuolleeksi julistamiseen.

Jos sinusta tuntuu siltä, ettet jaksa, anna muiden kannatella sinua. Älä jää yksin, apua on saatavilla.

TRAUMAATTINEN KRIISI

Omaisen katoaminen on traumaattinen kriisi. Traumaattinen kriisi on ennakoimaton ja yllättävä eikä siihen voi vaikuttaa omalla toiminnalla. Se voi aiheuttaa avuttomuuden, pelon tai vihan tunteita. Traumaattinen kriisi uhkaa ja koettelee elämän kantavia perusarvoja; turvallisuutta, koskemattomuutta, arvokkuutta, enustettavuutta, luottamusta ja uskoa maailman ja ihmisten hyvyyteen.

KRIISIN VAIHEET

Kriisin vaiheet ovat sokkivaihe, reaktiovaihe, työstämis- ja käsittelyvaihe ja uudelleen suuntautumisen vaihe. Vaiheet eivät ole tarkkarajaisia, eivät sulje toisiaan pois ja ne voivat olla päällekkäin tai limittäin. Ne etenevät omassa tahdissaan ja prosessi on jokaiselle yksilöllinen. Auttamiskeinot vaihtelevat sen mukaan, missä kriisin vaiheessa ihminen on.

Läheisen katoamisen jälkeen sinulla saattaa olla voimakkaita ja tuskallisia muistoja kadonneesta läheisestä, et halua tai pysty uskomaan katoamista todeksi, saatat tuntea ”sekoamisen” tunnetta etkä usko elämän jatkuvan ilman kadonnutta. Saatat myös kokea elämän olevan merkityksetöntä, vältellä kaikkea kadonneeseen liittyvää ja kokea erilaisia olemassaoloon ja sen merkityksellisyyteen liittyviä tunteita.

Sokkivaihe

Sokkireaktion on tarkoitus suojata mieltä sellaiselta tiedolta, jota se ei pysty käsittelemään. Tapahtunut voi tuntua epätodelliselta ja aistitoiminnot toimivat sokissa eri tavoin kuin normaalitilanteessa. Sokin tarkoitus on turvata toimintakyky siten, että henkiinjääminen on mahdollista. Sokissa myös tunteiden puuttuminen on ominaista. Sokkitilassa tehdyt havainnot ja tapahtumat saattavat palata myöhemmin mieleen takaumina, ja ne voivat ilmetä joko näkö-, kuulo-, tunto-, hajutai maku- tai liikeaistimuksina. Sokkivaiheessa on tärkeää, että joku läheinen on paikalla tukemassa sinua arjen perustoiminnossa ja niistä selviämisessä. Sokkivaihetta seuraa reaktiovaihe.

Reaktiovaihe

Reaktiovaiheessa tapahtuma ja sen merkitys tulevat tietoon ja tapahtuman aiheuttamat tunteet aktivoituvat. Reaktiovaiheessa saatat tuntea erilaisia voimakkaita tunteita ja kehollisia reaktioita, ja niitä ei tarvitse säikähtää.

Reaktiovaiheessa on normaalia kokea erilaisia voimakkaiden ajatusten ja tunteiden myllerrystä ja erilaisia kehollisia tuntemuksia, joita ovat mm. vapina, pahoinvointi, sydänperäiset tuntemukset, lihassäryt, huimaus ja väsymys, joka ei mene ohi lepäämällä tai nukkumalla. Kaikilla ajatuksilla, tunteilla ja kehollisilla tuntemuksilla on tarkoituksensa ja niiden on hyvä antaa tulla ja mennä. Reaktiovaiheessa keskustelutuki ja läheiset ovat suuressa roolissa.

Käsittelyvaihe

Käsittelyvaiheessa on tapahtuneen ymmärtämisen aika. Tähän vaiheeseen saattaa kuulua myös se, ettei tapahtuneesta haluta puhua, koska omat reaktiot tapahtuneesta puhuessa saattavat tuntua itsestä pelottavilta tai hävettäviltä. Käsittelyvaiheessa tapahtuman käsittelyyn liittyvä prosessi ottaa sen ajan, minkä tapahtuneen käsittely tarvitsee. Tapahtuman käsittelyyn tarvittava aika ja tavat ovat jokaiselle yksilöllisiä. Prosessissa etsitään uutta suuntaa muutoksen kokeneelle elämälle. Käsittelyvaiheessa saattaa esiintyä usein muisti- ja keskittymisvaikeuksia ja saatat tuntea halua vetäytyä ihmissuhteista ja muista sitoumuksista.

Käsittelyvaiheessa saattaa tulla hetkiä, kun joku muu asia täyttää mielen. Toipumisvaiheessa mieleen voi tulla monenlaisia, normaaliin arkeen ja elämään liittyviä ajatuksia, ja tällaiset hetket saattavat aiheuttaa syyllisyyden tunteita. Ihmiseen on sisäänrakennettu tavalla tai toisella normaaliin elämään palaaminen ja on hyvä muistaa, että etäisyyden saaminen tapahtuneeseen ja sen unohtaminen ovat eri asioita. Etäisyyden saaminen tapahtuneeseen ei tarkoita sitä, että unohtaisi kadonneen läheisensä.

Uudelleen suuntautumisen vaihe

Uudelleen suuntautumisen vaiheessa tapahtunut hyväksytään osaksi omaa elämäntarinaa ja alkaa sopeutuminen tapahtuneen tuomiin muutoksiin.

Surun ihmisessä tekemä työ avaa tilaa uudelle ja ajan myötä ihmisen oma kiinnostus elämää kohtaan lisääntyy.

TIEDOTUSVÄLINEIDEN HUOMIO KATOAMISTAPAUKSISSA

Viranomaiset saattavat pyytää esimerkiksi lehdissä havaintoja kadonneesta läheisestäsi. Läheisesi katoaminen saattaa olla keskustelun aiheena sosiaalisessa medi-

assa ja erilaisilla internet-foorumeilla. Sinun ei tarvitse suostua toimittajien haastattelupyyntöihin, jos et halua antaa haastattelua. Jos haluat antaa haastattelun, sinun kannattaa pyytää toimittajan kirjoittama juttu tarkastettavaksi ennen kuin se julkaistaan. Tarkastuksen yhteydessä voit pyytää mahdollisten asiavirheiden korjaamista ja sellaisten asioiden poistamista, joita et halua jakaa julkisuuteen.

TOIVON YLLÄPITÄMINEN

Kriisin keskellä ihminen ei välttämättä näe toivoa ja tulevaisuuttaan enää samalla tavalla. On tärkeää, että lähellä olevat ihmiset, kuten perhe ja ystävät ovat mukana elämässä. Myös ammattiauttajat ovat tukena. Vaikka muutoksia elämässä ei heti näy, voi se olla mahdollista tulevaisuudessa. Elämässä tulee eteen vuoria, joihin etsitään voimavaroja ylittää ne. "Välillä - kirkkaalla säällä - näkyy taas horisonttiin asti."

MITÄ TEHDÄ, JOS KADONNUTTA EI LÖYDETÄ?

Usein kadonneelta henkilöltä jää omaisuutta ja asioita, joista on huolehdittava. Seuraavilta sivuilta löydät tietoa ja ohjeita, miten toimia, jos kadonnut henkilö jää kateisiin.

KADONNEEN HENKILÖN ASIOIDEN HOITAMISESTA

Kadonneelle voidaan määrätä edunvalvoja, joka hallinnoi kadonneelle kuuluvaa omaisuutta ja hoitaa hänen asioitaan. Edunvalvoja voidaan määrätä huolehtimaan esimerkiksi kadonneelle kuuluvasta omaisuudesta ja muista taloudellisista asioista. Edunvalvojan tehtäviin kuuluu esimerkiksi laskujen maksaminen, sopimusten irtisanominen (esimerkiksi vuokra- ja sähkö- sopimus, lehtitilaukset, puhelin- ja internetliittymä sekä erilaiset suoratoistopalvelut, vakuutukset), yhteydenpito velkoihin ja veroilmoituksen tekeminen.

Kadonneen omainen voi ottaa yhteyttä maistraattiin (nyk. Digi- ja väestötietovirastoon), joka tekee hakemuksen käräjäoikeudelle edunvalvojan määräämistä varten.

Edunvalvojana voi toimia tilanteesta riippuen joko tehtävään suostuvainen ja sopiva kadonneen omainen tai yleinen edunvalvoja, jonka töihin edunvalvonta kuuluu. Edunvalvoja on oikeutettu kohtuulliseen palkkioon, jonka suuruus riippuu tehtävän laajuudesta ja huolehdittavana olevan omaisuuden arvosta. Palkkio maksetaan kadonneen varoista.

Digi- ja väestötietovirasto valvoo edunvalvojan toimintaa. Edunvalvoja tarvitsee kyseisen viraston luvan kadonneen puolesta tehtäviin tärkeisiin oikeustoimiin,

esimerkiksi asunnon myymiseen. Edunvalvoja ei saa lahjoittaa kadonneen omaisuutta eteenpäin. Edunvalvojan tehtävä päättyy kadonneen löytyessä kuolleena tai kun hänet julistetaan kuolleeksi.

KADONNEEN HENKILÖN KUOLLEEKSI JULISTAMINEN

Kuolleeksi julistamista haetaan käräjäoikeudelta. Kuolleeksi julistaminen on tuomioistuimen päätös siitä, että kadonnutta henkilöä pidetään kuolleena.

Kadonneen kuolleeksi julistamisen jälkeen kadonnut henkilö merkitään väestötietojärjestelmään kuolleeksi, jonka seurauksena:

Kadonneen avioliitto tai rekisteröity parisuhde purkautuu.

Edunvalvojan tehtävä lakkaa ja omaisuuden hallinta siirtyy kadonneen kuolinpesän osakkaille. Perilliset ovat velvollisia järjestämään perunkirjoituksen, jonka jälkeen kadonneen omaisuus voidaan jakaa perintönä.

Henkivakuutuksen edunsaaja voi nostaa henkivakuutuskorvauksen.

Kuolleeksi julistamista ei ole velvollisuutta hakea. Hakemuksen voi tehdä kadonneen avio- tai aviopuoliso, rekisteröidyn parisuhteen toinen osapuoli tai muu läheinen, esimerkiksi kadonneen vanhempi, lapsi tai sisarus. Myös testamentin-saaja tai henkivakuutuksen edunsaaja voi tehdä hakemuksen.

MILLOIN KUOLLEEKSI JULISTAMISTA VOI HAKEA?

Kuolleeksi julistamista voi hakea tiettyjen olosuhteiden puitteissa joko heti katoamisen jälkeen, 1 vuoden tai 5 vuoden kuluttua katoamisesta.

Kuolleeksi julistamista voidaan hakea heti, mikäli kadonnut henkilö on ollut katoamishetkellä osallisena hengenvaarallisessa onnettomuudessa tai muussa vastaavassa tilanteessa ja pelastuminen on epätodennäköistä.

Kuolleeksi julistamista 1 vuoden kuluttua katoamisesta voi hakea, mikäli kadonnut oli kadotessaan hengenvaarallisissa olosuhteissa tai jos katoamiseen liittyvät olosuhteet tai muut seikat huomioon ottaen on erittäin todennäköistä, että kadonnut on kuollut.

HAKEMUKSEEN TARVITTAVAT LIITTEET

Kuolleeksi julistamista haetaan käräjäoikeudelta.

Asian käsittelee pääsääntöisesti se käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä kadonneen kotikunta oli. Hakemuksessa on oltava selvitykset siitä, että edellytykset kadonneen henkilön kuolleeksi julistamiseen ovat olemassa. Tarvittavia asiakirjoja ovat;

- Kopio poliisille tehdystä katoamisilmoituksesta

- Poliisin esitutkintapöytäkirja
  - Poliisilta mahdollisesti saadut muut katoamisen tutkintaan liittyvät asiakirjat
  - Muut sellaiset asiakirjat, jotka selvittävät kadonneen henkilön etsintöjä
  - Kadonneen täydellinen sukuselvitys eli virkatodistusketju siitä alkaen, kun kadonnut on täyttänyt 15 vuotta
- Asian käsittelykulut voidaan maksaa kuolinpesän varoista

Jos koet, etteivät voimavarat riitä kriisin keskellä, älä jää yksin. Ammattiauttajat ja vertaistukiryhmät ovat Sinua varten.

YHTEYSTIEDOT

SOS-kriisikeskus
Maistraatinportti 4 A, 4. krs
00240 Helsinki
(09) 4135 0510

Valtakunnallinen kriisipuhelin
010 195 202
Ma-pe 9-07, la-su ja pyhäpäivinä klo 15-06

Tukinet – kriisikeskus netissä
Tukinet.net

Suomen Mielenterveysseuran kriisikeskusverkosto
Mielenterveysseura.fi

KRIISIKESKUKSET

- ▶ [HELSINKI, SOS-KRIISIKESKUS](#) (09) 4135 0510
- ▶ [HYVINKÄÄ, KRIISIKESKUS](#) 0400 755 284
- ▶ [JOENSUU, POHJOIS-KARJALAN KRIISIKESKUS](#) (013) 316 244
- ▶ [JYVÄSKYLÄ, KRIISIKESKUS MOBILE](#) 044 7888 470
- ▶ [KAINUU, KRIISIKESKUS](#) 044 782 6030
- ▶ [KEMI, KRIISIKESKUS TURVAPOIJU](#) (040) 544 1750
- ▶ [KOUVOLA, VUOROVETO-KRIISIKESKUS](#) 0404 175 175
- ▶ [KUOPIO, KRIISIKESKUS](#) (017) 262 7733
- ▶ [LAHTI, KRIISIKESKUS](#) (03) 877 660
- ▶ [LAPPEENRANTA, SAIMAAN KRIISIKESKUS](#) (05) 453 0020
- ▶ [MIKKELI, KRIISIKESKUS](#) (015) 214 401
- ▶ [OULU, KRIISIKESKUS](#) 044 3690 500
- ▶ [RAUMA, KRIISIKESKUS ANKKURPAIKK](#) (02) 8378 5600
- ▶ [ROVANIEMI, KRIISIKESKUS, LAPIN ENSI- JA TURVAKOTI RY](#) 040 553
7508
- ▶ [SALO, KRIISIKESKUS ETAPPI](#) 044 727 3700
- ▶ [SAVONLINNA, KRIISIKESKUS](#) 0440 273 700
- ▶ [SEINÄJOKI, MOBILE KRIISIKESKUS](#) (06) 414 1256
- ▶ [TAMPERE, KRIISIKESKUS OSVIITTA](#) 0400 734 793
- ▶ [TURKU, KRIISIKESKUS](#) 040 8223 961
- ▶ [SASTAMALA JA HUITTINEN, TUKITALOT](#) Vammalan tukitalo (03) 512 0500
Huittisten tukitalo, (03) 512 0500
- ▶ [VAASA, POHJANMAAN KRIISIKESKUS](#) 044 979 2439
- ▶ [VIHTI, KRIISIKESKUS](#) 050 401 6259

LÄHTEET

Hedrenius, S. & Johansson, S. (2013). Kriisituki – ensiapua onnettomuuksien, katastrofien ja järkyttävien tapahtumien käsittelyyn.

Kantanen, I., Kämäräinen, L., Parviainen, K., Saari, S., Valoaho, S. Yli-Pirilä, P. (2009). Hädän hetkellä. Psykkisen ensiavun opas. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim & Suomen Punainen Risti

L 4.3.2005 / 127 Laki kuolleeksi julistamisesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050127>

Pääkkö, E. (2013). Kadonneen omainen.

Ruishalme, O., & Saaristo, L. (2007). Elämä satuttaa – kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Tammi.

Suomi.fi. Kansalaiset. Turvallisuus ja järjestys. Näin toimit hätätilanteissa. Jos läheinen katoaa. Kuka hoitaa kadonneen henkilön asioita ja milloin kadonnut julistetaan kuolleeksi. <https://www.suomi.fi/kansalaiselle/oikeudet-ja-velvollisuudet/turvallisuus-ja-jarjestys/opas/nain-toimit-hatatilanteissa/jos-laheinen-katoaa>

Suomen Mielenterveys Mieli ry. Tukea ja apua. Kasvokkain. Kriisikeskusverkosto. <https://mieli.fi/fi/tukea-ja-apua/kasvokkain/kriisikeskusverkosto>

Välimäki, E. (2017). Ei unohdu koskaan – henkirikoksen jäljet.

KUVA Pixabay. <https://pixabay.com/fi/>

TEKIJÄT

Johanna Tauriainen ja Henna Väisänen

Sosionomi (AMK) opinnäytetyö

Kevät 2021

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Yhteistyössä MIELI Suomen Mielenterveys ry:n kanssa